

УДК 159.922.2

DOI 10.32755/sjlaw.2020.01.083

Шамрук Н. Б.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, цивільного та господарського права і процесу, Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-9308-3754;

Шамрук О. П.,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки, Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-8001-0054

ОРГАНІЗОВАНІСТЬ ОФІЦЕРА ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

У статті розглянуто організованість особистості офіцера кримінально-виконавчої служби як психологічна якість, що має прямий вплив на загальну продуктивність службової діяльності. Дослідження організованості як системної властивості особистості можливе за умови розгляду функціональної єдності складових компонентів, а саме: мотиваційного, когнітивного, регуляторного, рефлексивно-оцінного та результативного. Запропонована модель є оптимальною під час вивчення організованості саме працівників кримінально-виконавчої служби, оскільки вони є ключовими в структурі психологічної моделі якості.

Ключові слова: організованість, офіцер кримінально-виконавчої служби, службова діяльність, особистість, компоненти, професійне зростання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування державних інституцій, маючи за мету приведення вітчизняного законодавства до міжнародних норм і стандартів, невід'ємною складовою є процес підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) до роботи в нових умовах.

Нові стандарти професійної діяльності співробітників ДКВС України висувають вищі вимоги до особистості атестованого працівника, який виступає ключовою фігурою у процесі виправлення і ресоціалізації злочинців, це стосується в першу чергу фізичних, психоемоційних навантажень, володіння необхідними професійно важливими навичками і компетенціями тощо.

Безумовним і невідворотним є факт необхідності зміни системи, підходів, принципів і змісту професійної підготовки персоналу ДКВС України, які дозволять формувати нову генерацію кадрів для ефективної реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенням цієї проблеми в юридичних, педагогічних і психологічних аспектах займалися такі вчені, як: В. Бадира, І. Богатирьов, О. Караман, В. Костенко, Г. Ложкін, В. Синьов, О. Третяк, С. Чебоненко, О. Шамрук, І. Яковець та низка інших науковців. У своїх роботах дослідники вивчали різні погляди й підходи у процесі вдосконалення професійних та особистісних якостей персоналу органів і установ виконання покарань.

Серед зарубіжних науковців, які займаються вирішенням проблеми підвищення ефективності діяльності співробітників пенітенціарних служб, слід виділити Е. Сазерленда, Д. Крессі, Д. Тафта, Т. Варне, У. Реклесса, Дж. Митфорда, А. Ройса, Г. Шнайдера, Р. Кристи та ін.

Проте вже наявні наукові дослідження не вирішують вказану проблему, а тільки підкреслюють актуальність і необхідність пошуку ефективних шляхів удосконалення професійної майстерності персоналу пенітенціарних закладів.

Мета статті полягає в пошуку ефективних підходів і шляхів підвищення особистісного потенціалу та професійного становлення майбутніх офіцерів кримінально-виконавчої служби України. Основним завданням наукової розвідки є визначення факторів, які впливають на формування і розвиток організованості особистості як індивідуальної властивості людини.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні до працівника кримінально-виконавчої системи висуваються вимоги, які потребують високого рівня розвитку таких особистісних якостей, як відповідальність, ініціативність, комунікабельність, творчість, чесність, наполегливість та інших серед професійно значущих якостей науковці і практики виділяють організованість. Служба в ДКВС України є високонормативним видом професійної діяльності, який вимагає від співробітника вирішення поточних та

раптово виникаючих завдань у жорстких хронометричних рамках з високим ступенем ефективності.

Очевидною є необхідність дослідження з метою формування і розвитку особистісної організованості в майбутніх співробітників кримінально-виконавчої служби в силу того, що вони є «золотим фондом» служби, який буде продовжувати подальшу реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Від них залежить успіх реалізації пенітенціарної реформи в Україні.

Наявні наукові розвідки щодо вивчення різних аспектів формування і розвитку організованості [1; 2; 3; 4] особистості підтверджують факт того, що вона може виступати детермінантою психічного розвитку особистості та професійного зростання фахівця.

Виходячи з аналізу сутності досліджуваного феномена та враховуючи його багатоаспектність, можемо стверджувати, що організованість є однією з важливіших системних властивостей особистості, яка визначає успішність перебігу і результативність будь-якої діяльності. Організованість виявляється в дотриманні порядку, плануванні власних дій та реалізації намічених заходів (дій), раціональному використанні часу та всіх наявних ресурсів (внутрішніх та зовнішніх) [4, с. 329].

Цікавим є той факт, що організованість особистості може виявлятися як із внутрішніх мотивів (високого рівня розвитку ціннісно-сислової системи), так і зовнішніх чинників (висококонформативної професійної, навчальної чи іншої діяльності). Інше питання, який варіант більш продуктивний?

Шамрук О. дослідив структуру організованості, обґрунтував зміст та розробив авторську методiku її формування, а також розвитку на прикладі курсантів пенітенціарної служби [4]. Так, згідно із запропонованою моделлю організованість особистості функціонує в єдності таких структурних компонентів, як мотиваційного, когнітивного, регуляторного, рефлексивно-оцінного та результативного (рис.).

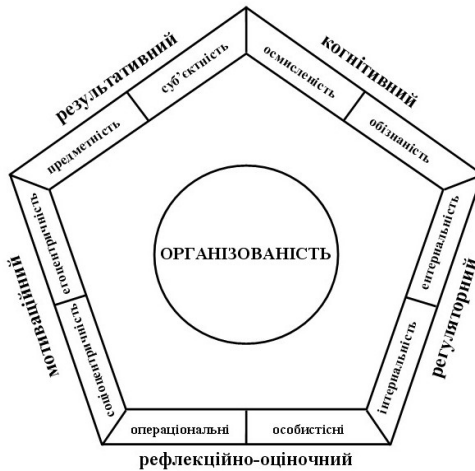

Рис. Структура та зміст організованості співробітника пенітенціарної служби

Об'єктом нашого дослідження виступили офіцери Державної кримінально-виконавчої служби з вислугою не менше 10 років у практичних органах і установах у кількості 26 осіб. Вибірка одноманітна, всі учасники проходили службу на посадах оперативно-уповноваженого, за гендерною ознакою не здійснювалося, оскільки всі учасники були чоловічої статі.

Основними методами дослідження були – методика групової оцінки особистості (ГОО), – за якою оцінювалися професійні та ділові якості, а також багатофакторний опитувальник Р. Кеттела. У ході дослідження викликав інтерес факт наявності прямих і зворотних зв'язків між тестовими показниками, які відбивали організованість особистості та її професійні якості. Отримані дані було узагальнено для всієї вибірки, які і утворювали типовий профіль особистості офіцера кримінально-виконавчої служби.

Утворена кореляційна плеяда має досить цілісний і структурований вигляд з характерним виявом змінних, які досить сильно корелюють між собою, а їх аналіз дасть можливість зробити відповідні висновки.

Високий рівень вияву факторів Q3 (9 стенів) і G (10 стенів), які характеризують регуляторні властивості особистості та наяв-

ні прямі кореляції з дисциплінованістю, відповідальністю, зібраністю, організованістю, свідчить про готовність мобілізувати внутрішні зусилля і всі наявні ресурси для досягнення кінцевої мети. Така особистість здатна планувати власну діяльність, регулювати емоційні вияви, бути наполегливою, послідовною і взагалі організованою.

Аналіз інтелектуальних характеристик профілю офіцера кримінально-виконавчої служби показав, що вияв факторів В (7 стенів) та М (5 стенів) свідчить про достатньо високий рівень інтелекту, а наявність прямих і зворотних зв'язків з прагненням до самовдосконалення, принциповістю, справедливістю тощо, і демонструючи здатність особистості усвідомлювати соціальну відповідальність та ефективно організовувати свою діяльність.

Вияв факторів N (8 стенів) та Q2 (5 стенів) та характер їх взаємозв'язків між собою демонструє наявність лідерських якостей, готовності до компромісу для досягнення поставленої мети. Такі особистості дуже цілеспрямовані, готові відступати від жорстких норм регламентації їхньої діяльності шляхом визначення пріоритетів у роботі.

Фактори С (6 стенів) та I (8 стенів) та їх взаємозв'язок демонструють схильність раціоналізувати емоційні вияви та реакції, орієнтуватися на усвідомлену діяльність.

Так, інтелектуальні, регуляторні та емоційні фактори Р. Кеттела мають велику кількість прямих і зворотних кореляцій до виконавчої дисциплінованості, організованості, відповідальності, продуктивності, прагнення до самовдосконалення тощо, що в цілому призводить до підвищення показників у роботі і загальної продуктивності особистості.

Утворена кореляційна плеяда демонструє наявність зворотних зв'язків (5) фактора Н, характеризує, в цьому випадку, труднощі з виявом активності в соціальному спілкуванні. Високі показники виконавчої дисципліни, організованості, відповідальності, дисциплінованості, прагнення до самовдосконалення та продуктивності, що пов'язані з емоціональною стриманістю та розсудливістю. Організовані офіцери більш консервативні в мисленні (зворотний зв'язок з фактором Q1), адекватно себе оцінюють (прямий

зв'язок з фактором MD) та стримані в спілкуванні (зворотний зв'язок із фактором F).

Таким чином, професійна якість особистості «організованість» здебільшого визначається властивостями, які характеризують такі особливості соціальної активності людини: стриманість, розсудливість та комунікативність.

Симптомокомплекс організованості в цій вибірці пов'язаний з такими особистісними характеристиками, як реалістичність і прямолінійність у поведінці (фактор N), високий інтелектуальний рівень (фактор B), висока соціальна відповідальність і відповідність моральних норм і правил (фактор G), емоціональна стриманість і розсудливість у спілкуванні (поєднання факторів F, H, A).

Висновки. Проведений аналіз характеру вияву показників симптомокомплексу «організованості» та оцінок особистості дозволяє дійти таких висновків. Так, кореляційні зв'язки особистісних показників за методикою Р. Кеттела і показники симптомокомплексу за методикою групової оцінки особистості вказують на те, що вибірка має цілісну та узагальнену структуру, що підтверджує взаємозв'язок і обумовленість особистісних характеристик та соціально-психологічних якостей, зокрема організованості. Результати кореляційного аналізу експериментально підтверджують наявність загального комплексу соціально-психологічних особливостей особистості, які формують індивідуальну здатність до саморегуляції діяльності та поведінки. Здатність особистості до мобілізації наявних ресурсів з метою підвищення загальної результативності діяльності є показником соціально-психологічного змісту поняття організованості.

Результати факторного аналізу дозволяють виокремити симптомокомплекс загальної особистісної саморегуляції та стабільності особистості. Загальне навантаження несуть такі фактори, як самоконтроль (Q3), соціальна відповідальність (G), належність до соціальної групи (N, L, Q2). До цього симптомокомплексу увійшли й об'єктивні показники продуктивності та професійної діяльності. Таким чином, факторний аналіз підтвердив структурний зміст організованості особистості.

Кореляційний аналіз показує загальну структуру та особливості вияву організованості в офіцерів кримінально-виконавчої

служби з досвідом роботи в органах і установах виконання покарань. Вищезазначене дозволяє стверджувати про формування і підвищення рівня організованості співробітника кримінально-виконавчої служби як психологічної якості особистості з метою підвищення загальної продуктивності та результативності службової діяльності.

Високі показники вияву організованості в офіцерів пов'язані з інтелектуальними характеристиками особистості, саморегуляцією, емоційною стійкістю, принциповістю, зібраністю, стремлінням до самовдосконалення та відповідальністю і утворюють відповідний симптомокомплекс, який відбиває психологічний зміст організованості особистості. Зрозумілим є факт закономірного зв'язку організованості із свідомою регуляцією власної поведінки, направленою на пошук і вирішення питань підвищення результативності в діяльності.

Таким чином, можемо констатувати, що виявлені психологічні якості структурно входять у загальний симптомокомплекс організованої особистості та мають прямий вплив на її формування та розвиток, а питання процесу детермінації організованості та її регуляції будуть вивчені в ході подальшої наукової розвідки.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Особенности типологического подхода и метода исследования личности. *Психологические исследования*. Москва: Наука. 1990. № 3. С. 18–43.
2. Ершова Р. В. Психология организованности: теория и практика исследования: учеб. пособие. Москва: КГПИ, 2008. 179 с.
3. Климов Е. А. Трудности и перспективы становления профессионала: монография / под ред. Е. А. Климова. Москва: МГУ, 2012. 224 с.
4. Шамрук О. П. Змістовна структура організованості офіцера-пенітенціарія. *Вісник Національного ун-ту оборони України: зб. наук. пр.* Київ: НУОУ, 2013. Вип. 1 (32). С. 328–332.
5. Высоцкий А. И. Волевая активность, как условие и компонент профессиональной подготовки учителя. *Психолого-педагогические факторы подготовки учителя в условиях заочного обучения*. Москва: МГЗПИ, 1979. № 2. С. 95–101.
6. Ильин Е. П. Волевые качества и эффективность деятельности. *Проблемы индустриальной психологии*. Вып. 4. Ярославль, 1977. С. 85–93.

7. Конопкин О. А. Общая способность к саморегуляции как фактор субъективного развития. *Вопросы психологии*. Москва: КГПИ, 2004. № 2. С. 45–53.

8. Костюк Г. С. Вікова психологія: навч. посіб. / за ред. Г. С. Костюка. Київ: Радянська школа, 1976. 269 с.

9. Осьодлю В. І. Розвиток Я-образу офіцера на різних етапах професійного становлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2011_5_40.pdf (дата звернення: 22.05.2019).

Shamruk N., Shamruk O.

OFFICERS OF THE STATE CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE ORGANIZATION, AS A DETERMINANT OF THE PERSONAL DEVELOPMENT AND PROFESSIONAL GROWTH

The article deals with organization of the personality of an officer of the Criminal and Executive Service, as a psychological quality that has a direct impact on the overall productivity of his service activity. In the framework of the research, organization is a system formation, which has its structure and essence.

On the basis of the analysis of existing approaches to the study of personal qualities, the structure and essence of a penitentiary employee's organization were determined.

Organizational and methodological idea of the paper can provide the solution of the tasks of the research in order to study psychological peculiarities of the formation and development of future penitentiary employees' personal organization, as well as factors that have a significant impact on these processes.

The results of the correlation analysis experimentally confirm the existence of a general complex of individual's social and psychological peculiarities that form an individual ability to self-regulate activities and behavior. Individual's ability to mobilize available resources in order to increase the overall performance of activities is an indicator of social and psychological content of the concept of organization.

Studying of organization as a systemic individual's quality is possible in condition of considering of functional unity of its components, namely: motivational, cognitive, regulatory, reflexive, evaluative and productive. The proposed model is optimal when studying the organization of the employees of the Criminal and Executive Service as they are key in the structure of the psychological model of a quality.

Key words: *organization, an officer of the Criminal and Executive Service, service activity, personality, components, professional growth.*

References

1. Abulkhanova-Slavskaia, K. A. (1990), "Features of the typological approach and the method of studying the person", *Psychological research*, Moscow, pp. 18–43.

2. Ershova, R. V. (2008), “Psychology of Organization”, *Theory and Practice of Research: manuel*, CGPI, Moscow, 179 P.
3. Klimov, E. A. (2012), *Difficulties and prospects of professional development: monography*, MSU, Moscow, 224 P.
4. Shamruk, O. P. (2013), “The meaningful structure of the organization of the penitentiary officer”, *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine: collection of scientific works*, Kyiv: NUOU, № 1 (32), pp. 328–332.
5. Vysotskyi, A. I. (1979), “Voluntary activity as a condition and component of the teacher's professional training”, *Psychological and pedagogical factors of teacher's training in conditions of correspondence training*, MGPPi, Moscow, pp. 95–101.
6. Ilyin, E. P. (1977), “Voluntary qualities and efficiency of activity”, *Notes of the psychologist*, Yaroslavl, № 4, pp. 85–93.
7. Konopkin, O. A. (2004), “Total ability to self-regulation as a factor of subjective development”. *Questions of psychology*, No. 45, pp. 45–53.
8. Kostiuk, G. S. (1976), *Age psychology: manual*, Kyiv: Soviet school, 269 P.
9. Osiodlo, V. I. (2011), “Development of the I-image of the officer at various stages of professional development”, *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, № 5, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2011_5_40.pdf (accessed 22/05/2019).